NIEUWE UITGAVEN.

De Nederl. Naaml. Vennootschappen
door MR. A. H. VAN NIEROP en MR.
E. BAAK 1888.

Het eerste tijdschrift van ons land, zoo als de Gids zeker door een ieder zonder tegenspraak genoemd zal worden, heeft in de beide laatste nummers, die van April en Mei jl., woorden doen hooren, die te meer indruk zullen maken om de plaats van waar en de personen door wie ze gesproken werden. Het vonnis toch wat daarin over ons volk gevelde wordt is zoo geheel afwijkend juist van die ingenomenheid met onze natie, welke uit alles blijkt wat de Gids doorgaand over onze natie, vooral bij monde van zijne redacteuren, uitspreekt. En wanneer nu een der meest uitstekende hoogleeraren aan de eerste onzer universiteiten dat vonnis wijst, en een officier van ons leger, om van den gevierden Duitschen wijsgeer niet eens te spreken, ons daarenboven een spiegel voorhoudt waarin wij zoo ongaarne onze beeltenis erkennen, al kunnen wij de gelijkenis daarvan moeielijk betwisten, dan wordt ons gevoel van zelfwaarde wel wat zwaar op de proef gesteld. Professor Fruin, die aan den indruk van zijn meesterlijke studie over Prins Willem III ongelukkig afbreuk doet door de versnippering in een maandblad, waarin alleen afgeslotene artikelen behooren, verwijt ons niet meer of minder, dan dat de geheele grootheid, waarop wij nu sinds twee eeuwen nog altijd teren omdat onze latere daden eenvoudig onbeteekenend waren, nog niet eens uit ons zelve ontsproot, maar enkel en alleen te danken was aan de kracht waarmede de Prinsen van Oranje ons tot al dat voortreffelijke, haast tegen onzen wil, als wisten te dwingen.

„Prins Willem III”, zoo lezen wij daar, „is de laatste van zijn geslacht geweest. Voor helden gelijk de Oranje's, was aan het „hoofd van onzen Staat geen plaats meer. Ons volk had zijn tijd „gehad, en was niet langer krachtig en moedig genoeg om de „taak te vervullen, die de Prinsen van Oranje van hem vergden.”

En iets verder: „Aan de Oranjes, aan den eersten bovenal en „aan den laatsten, zijn wij Nederlanders verschuldigd dat wij in „de XVIe en XVIIe eeuw een grootsche rol hebben vervuld, en „meetellen in de wereldgeschiedenis. Zonder hen zou het volk „zijn neiging om van brood alleen te leven allicht reeds vroeger „hebben gevolgd, en den strijd voor de hoogere belangen der „menschheid, als te zwaar voor zijn bescheiden krachten, reeds „vroeger hebben opgegeven. Welk een inspanning, welk een vol- „harding heeft het Willem III gekost om de regenten, die het „dagelijksch brood boven den heiligen krijg verkozen, huns ondanks „telkens in den strijd te voeren.

Kan die barre uitspraak over ons volk onwaar genoemd worden? Mocht 't zoo zijn! Wanneer wij echter onze geschiedenis naslaan, sedert wij opgehouden hebben onder het bezielend gezag der met Prins Willem III uitgestorven Oranjes tot grootheid te worden gedreven, ja daartoe als genoodzaakt werden, vinden wij helaas zelfs van onze bekwaamheid om dan althans rijkelijk „van brood alleen te leven”, even weinig schitterends geboekstaafd.

En spreekt een hoogleeraar aan de Leidsche Universiteit zoo bar over ons verleden, even weinig vleierend is het woord dat de officier Swart Abrahamsz. in die beide Gidsnummers laat hooren over onze behandeling van het Indische leger, hoewel wij toch uitsluitend daaraan te danken hebben dat althans onze laatste kolonie, die nog steeds van beslissend gewicht is voor den voortduur van ons nationaal bestaan, tot op heden nog voor ons behouden bleef. Van het tot dusver gedreven beleid om onze kolonien als één te maken met het moederland, opdat de eigenaardige voorrechten van elk der deelen het geheel aanvulden en verheven tot een éénheid van reusachtige welvaart en grootsche ontwikkeling, kan onze dunk dus niet groot zijn. Maar ons immers „bij brood alleen” levend volk, bekommert zich weinig om het leger! En daarom zal het als opgeschrikt worden uit zijn dommelend vertrouwen, dat althans op militair gebied onze Indische bezittingen goed beheerd worden. 't Is echter ook hard, vooral als een Atjeh ons jaar aan jaar, en tot dusver zonder eenig afdoend gevolg, bij tien en twintigtallen de millioenen wegneemt die wij ons vruchteloos aftobben bij éénheden uit belastingen terug te krijgen, dan nog eensklaps te moeten hooren, dat ook op het krijgskundig terrein onze regeerkracht verre van uitmunt.

Een reveil zullen wij noodig hebben, als verbetering zal intreden, meent onze wakkere schrijver. Bijna zou men vragen of 't hem daarmede ernst is, en of hij dan geestdrift van ons volk

verwacht voor iets anders dan godsdienstige of geldelijke belangen!

En als slotwoord op dat alles volgt de uitspraak van den oud artillerie officier van het Pruisische leger en Duitschlands grooten wijsgeer, von Hartmann, dat „het kleine Nederlandsche leger is een dor orbarmelijkste in Europa”!!!

Waarlijk, door overmaat van lof zal ons volk dus niet licht tot de kwaal onzer dagen, hoogheids waanzin, gedreven worden.

Maar al geven wij 't toe, thans geen volk meer te zijn van groote mannen omdat geen Oranje ons meer bezielt, en al willen wij 't gelooven op het krijgskundig gebied evenmin uit te munten, dan mogen wij toch juist des te eerder vragen of wij dan ten minste als aanbidders van den broodkorf tot iets groots zijn geworden!

Mij dunkt die vraag is nog al bescheiden en vrij van eigenwaan. Daarenboven, bijna alle volken zijn sedert 1850 rijker geworden, ook en vooral zij, die evenmin aan staatkundige grootheden hun opkomst te danken hebben. De nieuwe vindingen, welke het verkeer eigenlijk niet meer afhankelijk gemaakt hebben van welken afstand ook, hebben die omwenteling te weeg gebracht. Steden als Londen en Parijs en New-York en Berlijn zijn in weinige jaren haast nieuw en eenige malen verdubbeld geworden, en handel en scheepvaart en nijverheid zijn bijna overal tot een uitbreiding geklommen, waarbij de vroegere cijfers haast als iets ongeloofelijks wegzinken. Heeft Nederland nu althans te dien aanzien met die grootere landen gelijken tred gehouden, wat geen overdreven eisch zou zijn als men dien wilde stellen, omdat wij nog zooveel kapitaal bezitten en zulk een uitnemende ligging hebben, terwijl onze kolonien althans een inderdaad éénige gelegenheid aanbieden om door een kolossale productie reusachtige uitbreiding te geven aan ons verkeer en onze industrie?

En voorzeker, ook Nederland is in bevolking toegenomen, en steden als Amsterdam en Rotterdam en Arnhem en den Haag en welke niet al, zijn uitgebreid en meer bevolkt. Maar van een Londen en Parijs en Berlijn, kan de toeneming van een Amsterdam zelfs niet de flauwste afschaduwning aantoonen. En terwijl elders naar die groote hoofdsteden de rijksten van geheel het land toestroomden, en zij aldaar die weidsche huizingen bouwen welke ons aan de lang vervlogen en nooit teruggekeerde grootheid van een zeventiende eeuw met weemoed zouden doen herdenken, ontvlucht juist de rijke man tegenwoordig het eens zoo kapitalistische Amsterdam om den druk der lasten te ontgaan, en slaat de ver-snippering der huizen aldaar reeds tot uitersten over die bewijzen, hoe armoede zich aan geen wansmaak kan storen. Een breede

weg naar zee is er geopend, en aan havens en kaden voor de zeeschepen ontbreekt 't er niet, maar wel aan die bodems zelve, omdat de eigen handel er klein is en de doorvoer, die Rotterdam groot maakt, aan 't Y onmogelijk blijft, zoolang de Rijn er niet dan moeielijk bereikbaar is. En als een karakteristiek bewijs van gebrekkig economisch inzicht bij 's Lands regeering, strekt haar weigering om aan Amsterdam een onbelaste vaart op zijn Noordzeekanaal toe te staan hoewel de Staat van dat werk slechts de helft behoefde te betalen en terwijl zij aan Rotterdam dien vrijdom wel verleent en daarenboven een spoorweg langs de boorden, niettegenstaande die zeeweg bijna uitsluitend uit 's Lands penningen — en met hoeveel millioenen meer, — voldaan werd. Het gerucht luidt, dat Amsterdam den hachelijken stap wil doen om die vrije vaart voor een millioen guldens van den Staat af te koopen, door het voor de scheepvaart onbereikbare en voor den doorvoer en allen snellen handel onbruikbare Entrepotdok, voor twee en een half millioen over te nemen, hoewel de waarde er van slechts op anderhalf millioen geschat wordt. Hachelijk noem ik dien stap reeds om financiële redenen, maar vooral ook, omdat dan elke zoo dringend noodige handelsinrichting aan den mond van het Merwedekanaal, dat dan toch wel eindelijk ééns tot stand zal komen, tot aan de meest verwijderde toekomst verschoven zal worden, daar de gemeente natuurlijk alles zal tegenhouden wat als mededinging dreigt van haar veel te duur gekocht Entrepotdok, 't geen dan leeg zou staan en schromelijke verliezen berokkenen. Kan het zelfs door Fruin eens zoo krachtig geheeten Amsterdam thans niet meer als een recht dien vrijdom eischen, en erkent het niet het voordeel dat de Staat de rijksinrichting blijft openen, voor den meer langdurigen opslag der met rijks lasten gedrukte stapelartikelen? Langzamerhand zal de handel zelf dan wel de onkostbare bergplaatsen aan het Merwedekanaal openen, die alleen voor tijdelijke berging noodig zijn. Maar daaraan roekeloos de ontwikkeling onzer haven op te offeren is te kras! Weer een kostelijke toekomst verkocht voor een schotel linzen!

„Volk en regeering in Nederland stellen het dagelijksche brood 't hoogst”, zoo luidt Professor Fruins oordeel over ons. Waar zal men echter de bouwstoffen vinden om te zien, met welken uitslag dan althans onze uitsluitende huldiging van den broodkorf bekroond wordt? Uit de statistiek van handel en scheepvaart misschien? Maar Nederland is een brug tusschen het Oosten en Westen en Noorden en Zuiden, en onmogelijk is 't uit de cijfers van ons verkeer op te maken, welk gedeelte der bedrijvigheid aan onzen

ondernemingsgeest te danken is, dan wel aan dien van ons allicht geheel vreemde volken. Daarenboven bestaat tegenwoordig de handel niet meer voor het overwegend groot gedeelte in den omzet van goederen, maar maakt die in fondsen daarvan, wat het kapitaal betreft, zeker het leeuwendeel uit, welke echter geheel ontsnapt aan alle staten van in- en uit- en doorvoer. Nog op een ander kenmerk van den nieuweren tijd moet men daarenboven bij de beoordeeling van den ondernemingsgeest van een volk acht slaan, en wel op de tegenwoordige groote samenvoeging van kapitalen welke voor een gemeenschappelijk doel door slechts een enkelen beheerd worden. In den handel verdwijnen de koopmansvorsten van vroeger nog meer dan op het politiek gebied de rijksvorsten, en in de republieken van den handel nemen de afzetbare presidenten ook meer en meer de plaats in der vroegere oppermachtige en alléén heerschende handelskoningen.

Voor kleine zaken, is heden ten dage de voortbrenging der wereld te groot en zijn de producten te snel overal heen te brengen, terwijl alle inwoners der meest verwijderde landen nu te gemakkelijk met elkander van gedachten wisselen, dan dat de groote winsten van vroeger, die veel op de onmacht en onwetendheid van de meerderheid gegrond waren, nog te verkrijgen zijn. Maar die kleinere winsten moeten dan ook veelvuldiger zijn indien ze toch een voldoende geheel zullen opleveren, en daartoe is dan weer een grooter kapitaal nodig hetwelk dikwijls de krachten van den enkelen ondernemer overschrijdt. En dan treedt de Naamlooze Vennootschap op, die van ieder een kleine, en dus van allen te samen een groote som ontvangt, welke door een enkel persoon of slechts zeer weinigen, vruchtdragend gemaakt wordt ten behoeve dier velen, wier aansprakelijkheid echter beperkt blijft tot het bedrag hunner deelneming. In dat laatste vooral ligt de groote bekoorlijkheid dier maatschappijen. Werk met een heele of halve tonne gouds voor eigen rekening, en ge loopt gevaarlijke kansen van groot verlies, indien uw winst voldoende zal zijn voor uw onderhoud en de toch altijd noodige spaarpenningen. Maar verdeelt ge uw geld in een tiental naamlooze vennootschappen dan kunt ge nooit meer verliezen althans dan uw werkelijk fortuin, terwijl een reeks van faillieten in de eigen zaak het bedrag daarvan zou kunnen overschrijden. Wel is de kans op veel winst natuurlijk ook geringer dan door eigen arbeid, maar desverkiezende kunt ge nu werkeloos de vruchten genieten der inspanning van anderen.

Is 't wonder, dat die vorm van schijnbare werkzaamheid maar

feitelijke belegging van geld, menigen kapitalist van de kantoor-kruk naar den luierstoel heeft gelokt? En is het geen uitkomst voor den onbemiddelde, als beheerder der fortuinen van anderen nu een vast bestaan te kunnen verkrijgen zonder de gevaren van het eigen bedrijf, dat soms gedreven moet worden met onvaste of op crediet erlangde middelen of de kans te loopen doodend voort te leven als ondergeschikte? 't Is dus veeleer in de statistieke tabellen der naamlooze vennootschappen dan in die van den handel en de scheepvaart, dat men tegenwoordig den maatstaf der volksbedrijvigheid moet zoeken. Men wil, zooals Gustav Freitag in zijn *Soll und Haben*, het volk bij zijn arbeid zien. Welnu, wanneer ge dat in Nederland verlangt, ga dan bij de heeren Mr. A. H. van Nierop en Mr. E. Baak ter schole, en uw wensch vindt volle bevrediging in hun geschiedenis der Nederlandsche vennootschappen over 1888.

Daar ligt dat ernstige en deftige boekdeel weer voor mij, in zijn streng zwart gewaad, waarop de gouden letteren zoo statig prijken. Tafereel van Nederlands Arbeid, zou ik geneigd zijn het te noemen, al doet menige bladzijde ook gedenken aan het oude en welbekende Tafereel der Dwaasheid, dat mij daar uit de boekenkast als tegenlicht. Welk een volharding en taai geduld is er noodig, om dien oceaen van dorre bepalingen en nuchtere mededeelingen benevens dien schat van cijfers, telkens weer voor ieder afzonderlijk deel binnen de meest beknopte grenzen te beperken.

Maar ook wat een dankbare arbeid tevens als men weet, dat meer en meer geen effectenhandelaar buiten de haast dagelijkscho voorlichting van die gidsen de zaken drijven kan en op dit werk alzoo den stempel der onmisbaarheid is gedrukt.

Onmisbaar te zijn, dat is de groote overwinning van dit werk. Voor zeer weinige jaren dacht niemand nog aan dit handboek en thans reeds is het onmisbaar! Geluk met zulk een resultaat, gij heeren samenstellers, want het ijkt uw denkbeeld als uitnemend. Ik moet er dikwijls om lachen als deze en gene klaagt, dat tegenwoordig aan een ieder al het gras voor de voeten is weg-gemaaid die eens wat goeds en zoo mogelijk ook voordeeligs, voor de pers wil werken, want ik denk dan onwillekeurig aan deze uitgaaf. Thans zal men beweren, dat het succes daarvan wel vooruit te zien was. Maar toen de ontwerpers begonnen, waren zij dan toch de eersten en de éénigen! Of het werk hun geldelijk voordeelig is, weet ik niet, al hoop ik 't en denk ik 't zelfs, want de natuurlijk hooge drukkosten van zulk een boek zijn door een groote drukkerij, in verband met een handigen uitgever,

gemakkelijk te overwinnen. En alleen het eerste woord van de algemeene verspreiding is pas gesproken, omdat het aandeel in de naamlooze vennootschap meer en meer zijn weg vindt tot de zelfs zóó bescheidene vermogens dat die eer den minder weidschen naam van spaarpenningen kunnen dragen. De aankoop van dit boek is geen uitgaaf te noemen voor hem vooral, die in dat soms enkele aandeel al een zoo groote schat moet zien, dat het gevaar er verlies door te lijden of het geluk er winst door te verkrijgen, beide van overwegend belang voor hem zijn. Eer hij tot die belegging overgaat raadplege hij dezen gids, die hem geheel het verleden van verreweg de meesten dier ondernemingen hier te lande nuchter en klaar aantoot. Hoe menigeen zal bitter zijn onkunde betreuren, en zich zelf beschuldigen al te lichtvaardig aan raadslieden gehoor te hebben gegeven, als hij te laat met dit boek kennis maakt en daar ziet, dat het enkele goede jaar der onderneming wat hem tot deelneming uitlokte en welke hem nu zoo bar te leur heeft gesteld, ook het éénige is geweest dat ze ooit beleefde. En hij rekende juist op de vastheid van die hooge uitkeering! Zoogenaamd goed ingelichte mannen, hadden hem deze belegging toch zoo warm aanbevolen.

Waarom dan niet voor een paar rijksdaalders hier eerst voorlichting gezocht, vooral omdat bij 't doorbladeren allicht andere ondernemingen hem onder de oogen gekomen zouden zijn met een zoo gunstig verleden dat hem de toekomst daarvan al zeer belovend voorkomt? Onbekookte, ja schadelijke zuinigheid zelfs, wel geld aan naamlooze vennootschappen toe te vertrouwen, maar zich niet de kosten te veroorloven om eerst de geschiedenis daarvan te leeren kennen.

Maar ook voor hem die ons volk bij zijn arbeid wil zien en over de deugdelijkheid daarvan oordeelen is dit boek onmisbaar. 't Zou een leerrijke arbeid zijn als een kundig man, wiens tijd niet al te zeer door beroepsbezigheden ingenomen is, zoo als meestal het geval is bij hen die uit liefhebberij voor de pers schrijven, indien hij uit deze naamlijst een tabel opmaakte van het lot en den loop der naamlooze vennootschappen hier te lande verdeeld in groepen van werkkring. Het systematisch register maakt dien arbeid nu gemakkelijker dan vroeger. Met welken uitslag werkten gemiddeld de administratiekantoren en banken en credietvereenigen hier te lande? Hoe ging 't met de cultuurmaatschappijen? een vraag van belang in deze dagen vooral, nu daarin millioenen bij millioenen belegd worden, zeer ten bate van onze kolonien. Zijn die werkelijk eigenlijk zoovele loterijen,

omdat onbestendigheid en hevigheid de beide kenmerken zijn van het tropisch klimaat, zoodat vaak de best beheerde onderneming mislukt en de zorgeloos bewerkte, rijke winsten afwerpt? Wat leert ons de statistiek der nijverheid in al die bonte verscheidenheid van fabrieken, en welke bedrijven zijn het meest constant in goede resultaten? Leert de ervaring wel, dat handel voordeelig gedreven kan worden door een bezoldigd waarnemer der belangen van anderen, en is daar niet alleen de eigenaar van het werkkapitaal de eenig mogelijke beheerder! In dit laatste jaar gaven alle stoomvaartmaatschappijen, ook die op de groote vaart, hooge dividenden. Maar leert de geschiedenis niet, dat hier te lande geen enkele onderneming van dien aard, van den dag harer oprichting af, gemiddeld een dividend heeft afgeworpen hetwelk zelfs een matige rente mag heeten? Men vergete daarbij de afschrijving niet van sommige dier kapitalen, omdat daar het latere dividend dan een bedriegelijk schijnbeeld is van winst. In welken vorm leverden de verzekering-maatschappijen het meest en het geregeldst voordeel op, en bewijzen de levensverzekering-maatschappijen niet een toenemende voorzorg bij ons publiek om tijdig te waken voor den dag des ouderdoms en voor de behoeften van allicht door een plotseling sterfgeval ongelukkige nabestaanden?

Met opzet stel ik hier de vragen waar 't zaken geldt die gewoonlijk van zoo grooten omvang zijn, dat ze alleen door een samenvloeiing van veler kapitalen gedreven kunnen worden, de goederenhandel uitgezonderd, waar ik juist het opperen van twijfel zoo geraden acht. En nog niet eens wil ik hierbij de bedenking opperen, of niet soms in den vorm eener naamlooze vennootschap gebracht wordt wat van zoo luttel beteekenis is, dat eigenbelang bij den beheerder zoo goed als onmogelijk en de mislukking dus haast zeker mag heeten. Welk een leerrijke geschiedenis van onze nationale bedrijvigheid en van onze volksontwikkeling ware op deze wijze samen te stellen. Maar alleen de practicus is tot die taak bij machte, nooit hij die buiten de practijk staat.

Maar als Professor Fruin ons volk al onder den eersten en den laatsten der Oranjes reeds beschouwt als alleen vatbaar voor de waardeering van zijn dagelijksch brood, dan wil ik toch wel eens nagaan of dan althans de waardeering daarvan bij ons groot gebleven is. De tijd ontbreekt mij, om den indruk dien ik door de gezette raadpleging van dit in mijn oog zoo kostelijk boek te dien aanzien verkregen heb, door cijfers deugdelijk te bewijzen. En dus waag ik er mij niet aan om dien indruk mede te deelen, te minder als ze soms niet gunstig was. Maar 't zou toch zoo

vreemd niet zijn als er anderen waren die wel over den voor zulk een onderzoek noodigen tijd beschikken konden, en ook lust voor zulk een arbeid hadden, omdat die inderdaad een schat van licht voor hen en anderen zou doen opgaan over den toestand der nijveren hier te lande. Dat er op roekelooze en lichtvaardige, ja soms op misdadige wijze ook bij ons omgesprongen wordt met het beheer niet alleen, maar zelfs reeds met de oprichting van naamlooze vennootschappen, weet een ieder. Naast het groote nut daarvan, staat in onmiddellijke nabijheid het gevaar. Maar gelukkig heeft het nut de bovenhand. Gemiddeld ook het goede resultaat? Maar dat zou de statistiek kunnen bewijzen, wier samenstelling ik zoo raadzaam acht en begeerlijk tevens.

Moge deze aankondiging van het boek der heeren van Nierop en Baak bijdragen om het onder ons — 't zij dan gelukkig of ongelukkig maar in elk geval feitelijk — meer en meer bij den geldhandel belanghebbend publiek, ingang te doen winnen. Eerstens, opdat de onkundigen worden voorgelicht eer zij hunne soms zuur verdiende penningen aan anderen toevertrouwen, en tweedens, opdat een ruim debiet den arbeid beloone van hen, die een voor velen zoo nuttig werk met ijver begonnen en met zooveel volharding voortzetten.

P. N. MULLER.